

Архимандрит Серафим (Алексиев)

ПАСТИРЪТ КАТО МОЛИТВЕНИК

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод

1. Личният молитвен живот на пастира
2. «Трапезите» или молитвата?
3. Молитвата — оръжие в борбата ни
4. Молитвата — опора на вътрешния ни живот
5. Молитвата — сила за помагане на другите
6. Как се придобива молитвен дар?
7. Растеж в молитвата
8. Заключение

УВОД

Светите отци определят молитвата като разговор с Бога и дишане на душата. С това те посочват висотата на молитвения подвиг и необходимостта от постоянно упражняване в него, защото както онзи човек, който е престанал да диша, е умрял, тъй и онзи вярващ, който е престанал да се моли, е мъртъв духовно.

Св. апостол Павел ни е оставил завета: «Непрестанно се молете» (1 Сол. 5:17). Но нима това е възможно? — ще запита някой. То е не само възможно, но и абсолютно необходимо. Ако някой би ни казал: «Непрестанно дишайте!» — бихме ли му възразявали, че това е невъзможно? Не, разбира се. Защото ние чувствуваме колко е необходимо дишането за поддържането на физическия живот у нас. Тъй и ония, които живеят духовен живот, не мислят да възразяват, че е невъзможна постоянната молитва, защото добре чувствуват, че те имат духовен живот благодарение на непрестанната си молитва и че щом престанат да дишат с душата си, те загиват духовно.

Но как практически се осъществява непрестанната молитва?

Нека разсеем преди всичко едно недоумение. Да се молиш непрестанно, то не значи да стоиш от ранна сутрин до късна вечер в храма, или да се изправиш пред домашните си икони и да не мръднеш цял ден оттам. Непрестанната молитва се извършва не толкова видимо, колкото невидимо. Тя е един от най-възвишените скрити подвизи на душата.

Тя е постоянно издигане на ума и сърцето към Бога. Тя е тайно въздишане за греховете. Тя е често повтаряне на спасителното Иисусово име. Тя е непрекъснато съзнание за Божието вездесъщие. Тя е вътрешно чувствуване, че ние сме винаги пред Бога, в каквото и положение да се намираме, каквато и работа да вършим.

Непрестанната молитва е добре съвместима с много занимания, особено от физическо естество. Тя може и трябва да запълва преди всичко празните минути на нашия живот. Какво пречи например на вярващия човек, когато се движи из улиците или седи някъде и работи нещо с ръцете си, да си повтаря постоянно в ума тъй наречената Иисусова

молитва? А тя се състои в следните няколко думи: «Господи Иисусе Христе, Сине Божи, помилвай ме грешния!» Какво пречи на онези, които и тая молитва намират доста дълга, да я съкратят до следните две слова: «Господи, помилуй!» Колкото и кратки, тия молитвени думи имат чудотворна сила! Те могат да изпълнят сърцето с умиление, да го раздвижат към покаяние, да го изпълнят с благодат. Те могат, особено ако излизат от дълбините на душата, да хвъркнат към небето, да преминат облаците, да стигнат до Божия престол и да измолят Божията милост за нас.

Непрестанната молитва е навик на благочестивите души. Те не могат без молитва, тъй както не могат без храна и вода. Цял ден те носят Бога в сърцата си. Вечер, когато си лягат, те заспват с мисълта за Бога. И сутрин, когато се събуждат, пак Божието име изпълва душите им. Те са придобили чрез постоянното упражнение в непрестанната молитва дара да помнят винаги Бога.

Ако непрестанната молитва е дълг на всеки християнин, колко повече тя е дълг на онези, които са призвани да горят в непрекъснат молитвен подвиг пред Божия престол, като цял живот се молят не само за себе си, но и за другите!

1. ЛИЧНИЯТ МОЛИТВЕН ЖИВОТ НА ПАСТИРА

Пастир, който иска да има успех в своето свято дело като молитвен ходатай за вярващите миряни пред Бога, трябва преди всичко сам да води усилен молитвен живот. Пастирското служение е тъй поставено, че всеки свещенослужител, ще той или не ще, е длъжен да се моли. Всяко утринно и вечерно богослужение в храма, всяка неделна и празнична литургия, всяко извършване на св. тайнства или на разните треби е в основата си молитвено изправление пред Господа, от Когото изпросваме разни милости. За да бъде общественото молитвено служение на пастира действено, за да може то като огнена стихия да обхване цялата енория, за да може то да зарази и увлече хладните често пъти миряни, необходимо е пастирът да се упражнява сам, у дома си, в своята скрита стаичка, в богомислие и молитвен подвиг.

Растенията затова имат живот, цъфтят и пред очите на всички дават плод, защото имат скрити в земята корени. Отсечете им корените, и ще изсъхнат и стъбла, и листа, и плодове. Само у онзи пастир външните молитвени прояви са действени, увеличащи и заразяващи, който е пуснал молитвени корени в скритата стаичка на своя никому неизвестен домашен молитвен подвиг. Само онзи пастир дава дивни плодове на молитвено дързновение, който знае тайно да се моли пред Бога.

Оттук се вижда колко важен за общественото служение на пастира е неговият личен молитвен живот.

Но в какво трябва да се изразява този молитвен живот? — В много прости, но упорити ежедневни молитвени упражнения.

Събужда се сутрин пастирът, още в леглото се прекръства и с чувство на дълбоко благоговение казва: «Слава Тебе, Показавшему намъ светъ!» или: «Слава Тебе Боже, задето пак ми даваш да видя дневната светлина!». След това той става, умива се и се изправя съсредоточено пред иконите на домашната си църква, дето си прочита с благоговейно внимание всички утринни молитви от Каноника.

Първата му грижа след това е да отиде в храма, за да извърши там утринното богослужение. Той, да предположим, не заварва никого в храма. Но какво от туй? Значи ли това, че той не трябва да почете паметта на дневния светец? Значи ли това, че той има правото да злоупотреби с времето, което всички добри свещенослужители употребяват за утринно богослужение, и да го посвети на други занимания? Значи ли това, че той е освободен от задължението да се помоли за енорияшите си, понеже те отсъствували? Но те са по това време на нивата, или по фабриките, или в учрежденията! Те там работят. С това изкарват прехраната си. А ние трябва да бъдем в храма и да се молим за тях, които са по нивите, фабриките и учрежденията. Защото това е нашата пряка работа! На тях се плаща да бъдат във фабриките, а на нас — да бъдем в храма. Плащат ли на чиновника, за да остави той канцеларията си и да отиде където си ще?

Ако ежедневно пастирът трябва да извършва утринното богослужение в храма, колко повече той е задължен на празник и в неделя да бъде на поста си! Тогава много хора чакат от него да задоволи религиозните им нужди. И ако той отсъствува от храма, дали е на мястото си като свещенослужител?

Започнал деня с молитва, пастирът трябва през целия ден да бъде мислено с Бога. Каквото и да захване, където и да отиде, той трябва за всичко да изпросва Божието благословение. Преди всяко свое начинание пастирът трябва

благоговейно да се прекръства и от сърце да се помолва. Например, ще си завъди пчели. Застава той пред Бога и смирено казва: «Господи, благослови моето дело! Нека то бъде за Твоя слава и за моя душевна и телесна полза!» Или му предстои да открие братствената година. Колко ще бъде хубаво, ако той преди обществения молебен тайно се помоли в своята скрита стаичка: «Господи, виждаш моята немощ! Помогни ми в тази моя благословена работа! Аз не мога нищо без Твоята помощ! Нека бъде всичко така, както Ти желаеш, за да се прослави Твоето свето име!» Седне ли пастирът да се храни, или стане от трапезата, той все трябва да свързва душата си с Бога в молитвено общуване. Тъй ще осъществи непрестанната молитва и ще изпълни апостолския завет: «Ядете ли, пиете ли или нещо друго вършите, всичко за слава Божия вършете» (1 Кор. 10:31).

Когато пък надвечер удари църковната камбана, пастирът оставя всички други свои занятия, които е примесвал с молитва, за да извърши вечерното църковно богослужение и пак горещо да се помоли Богу и за себе си, и за ония, които са му поверени да ги води към спасение.

Вечер, преди лягане, той взима Каноника си и със смирение чете оттам молитвите преди сън. След това прекръства леглото си, стаята си, домашните си и с мир в душата се отдава на нощен покой.

И така всеки ден! И така цял живот!

Ако пастирът свикне с тая молитвена дисциплина, в скоро време ще придобие богат личен молитвен опит и със своя молитвен живот ще започне да заразява духовните си чада.

Бог е скрит за очите на човека: скрит не някъде зад облаците, не някъде зад звездите, а в непостижимото отвъд, което е в същност около нас и което като вечност обгръща времето с всичките събития в него. Бог е скрит за очите на човека. Но има едно средство, което Го открива. То е молитвата. Ако пастирът Го открие за себе си, ще започне успешно да Го открива и на другите.

Бог е недостъпен: не поради това, че е някъде много високо или далеко. Той е навсякъде. И все пак е недостъпен, защото е Дух. А ние се движим във физическия свят на материалните явления и неща. Бог е недостъпен. Но има едно средство, чрез което човек може да се доближи до Бога. То е молитвата. Ако пастирът е открил това средство и е успял да се доближи до Бога, ще приближи и цялата си енория до Него.

Бог е безкрайно свят и велик. А ние сме толкова малки, грешни и жалки, че не можем дори и да мечтаем да се уподобим на Бога. Но има едно средство, което не само ни издига до изгубеното подобие Божи, но ни и съединява с нашия Създател. Това средство е молитвата. Ако пастирът е съумял да се съедини чрез молитвата си с безкрайно светия и велик Бог, ще смогне и духовните си чада да съединява с Него.

Пастирът е Божи глашатай в тоя свят. Той е представител Божи в тая чужда страна. Дето отиде той, напомня за Бога. Дори и малките деца, като видят свещенослужител, свързват явяването му с представата си за Бога. Колко често се е случвало по улиците съвсем мънички дечица да казват на срещнатия свещеник: «Дядо Боже».

Ако ние имаме богат духовен и молитвен живот, ще бъдем добри глашатаи Господни. А ако нямаме такъв живот, хората скоро ще почувствуват, че ние не сме Господни, а само лицемерно се представяме за Божии представители, когато в същност живеем съвсем по светски.

Много хора жадуват за Господа. Пастирът е предназначен да утолява религиозната жажда на хората. Истинският пастир е извор на духовно-религиозни удоволствения. Но недобрият пастир причинява само дълбоки разочарования. За един жаден пътник няма нищо по-лошо от чешма, към

която той се е устремил отдалеч с надежда там да утоли жаждата си, но която отблизо се е оказала суха. За вярващата душа такава суха чешма е пастирът без личен молитвен живот.

А каква благодат се лее от душата на пастира, който постоянно е в молитвено общение с небето! «Из неговата утроба — както е речено в Писанието — ще потекат реки от жива вода» (Йоан. 7:38).

2. «ТРАПЕЗИТЕ» ИЛИ МОЛИТВАТА?

Молитвата е най-същественото задължение, най-благодатното занятие и най-резултатното дело на истинския пастир. Наред с проповедничеството то е върховна обязаност на заместниците на Христовите апостоли, и нищо друго, колкото и важно да се вижда то, не бива да го измести или замести.

Когато се уголемила първата християнска община в Йерусалим и имало голяма нужда от специални лица, които да се грижат за братските трапези, апостолите свикали

множеството ученици и им казали следните знаменателни думи: «Не е добре ние да оставим словото Божие и да се грижим за трапезите. Затова, братя, погрижете се да изберете измежду вас седем души с добро име, изпълнени с Дух Свети и с мъдрост, които ще поставим на тая служба, а ние постоянно ще пребъдваме в молитва и в служба на словото» (Деян. 6:2-4).

«Трапезите» или молитвата? — Ето проблемът, пред който са били поставени някога светите апостоли. Същият проблем стои поставен и пред мнозина днешни свещенослужители.

Някои наши събратя се оплакват, че нямали време за молитва, защото трябвало да се грижат за «трапезите» си!

Те не отиват сутрин и вечер в църква за извършване на ежедневното богослужение, защото са или на нивата, или при пчелите, или на лозето... Те се грижат за трапезите си! Някои дори и в неделен ден, и в празник не служат в църква, защото се занимават със стопанствата си. Те се грижат за трапезите си!...

Никой не отрича, че трябва да се грижим и за трапезите си. «Който не иска да се труди, не бива и да яде» (2 Сол. 3:10), казва същият св. апостол Павел, който ни е оставил и заповедта за непрестанната молитва. Леността е един от смъртните грехове. Трудът е благословен от Бога дълг на всеки човек. И тъй, грижата за трапезите е нещо напълно законно и необходимо. Но всички свещенослужители ще се съгласим, че е много погрешно — в грижите за трапезите да забравим молитвата и службата на словото.

«Първом търсете царството на Бога и Неговата правда, и всичко това ще ви се придаде» (Мат. 6:33) е казал нашият Спасител.

Когато човек търси голямото, постига и малкото, тъй между другото. Но ако се улиса по малкото, никога няма да постигне голямото и великото. Ако търсим царството на Бога и Неговата правда, Бог няма да ни остави гладни и голи. Той знае, че имаме нужда от всичко това. А и нашата служба е тъй сложена, че когато обслужваме хорага в духовните им нужди, получаваме материални блага. Но ако се устремим само към материалното, ще загубим рано или късно и него, а и царството Божие не ще наследим. Свещеници, които са се пристрастявали към парите и са искали от енорияшите си високи такси, са способствували да се опразнят църквите им. Тъй те, загубвайки царството Божие, са накърнявали и доходите си.

Най-безкористният свещеник – о. Йоан Кронщадски — който никога не е ламтял за пари, а цял живот само към царството Божие се е стремил, е имал най-много пари в ръцете си. Милиони рубли са минавали през него. А той ги е раздавал на нуждаещите се. Ето какво разказват очевидци за него. След една литургия в Андреевския събор, дето о. Йоан Кронщадски служел, някоя си жена подала на о. Йоана плик с пари. Без да разпечатва плика, той го предал на друга жена, която била бедна и стояла наблизко. Онази, която пожертвувала парите, направила движение, за да хване о. Йоана за ръката и извикала: «Отче, та там имаше три хиляди рубли!». На това той спокойно отговорил: «Те са й нужни» .2

Много са били случаите от подобен род в живота на о. Йоан Кронщадски. Той не е имал особени лични средства, а е носел все копринени раса, подаръци от

многочислените му почитатели. Над него са се оправдали думите на апостола: «Нямаме нищо, а всичко притежаваме» (2 Кор. 6:10).

Велик е Божият промисъл с ония, които са се предали в Божиите ръце!

Над с. Сепарева баня, Станкедимитровско, в една красива гънка от северните разклонения на Рила се крие манастирчето «Св. Стефан». В него се е подвизавал преди десетина години един постник на име Теодосий. Той живял там с послушника си. Когато се възобновявало манастирчето, монах Теодосий и послушникът му изпитвали такава немотия, че намислили да бягат оттам. Вечерта се сговорили на другия ден да напуснат и си събрали багажа.

През нощта монах Теодосий се събужда, вижда светлина на мястото, дето е била църквата и чува такава дивно пеене, каквото никога друг път на земята не бил чувал. Той събудил послушника си и му казал: «Не! Оттука няма никъде да мърдам! Това място е благословено...» И разказал какво видял.

След известно време идва в манастирчето един селянин, натоварил магарето си с храни, и се изправя пред монах Теодосий. «Тая нощ — обяснил той — ми се яви на сън един светъл млад мъж и ми заповяда да ви докарам малко храна, понеже сте били гладни».

Заплакали двамата обитатели на манастира и благодарили на Бога и на св. архидиакон Стефан за дивната небесна грижа.

Монах Теодосий останал да се подвизава в манастира и там завършил живота си. Той е погребан зад олтара на църквичката.

Господ не е оставил никого от Своите раби. Ако Той и за мушичките се грижи, ако и врабчетата храни, колко повече за нас ще има грижа! Но... ние сме, за съжаление, маловерци! Сам Сърцеведецът ни обвинява в това, като казва: «Погледнете птиците небесни, че не сеят, нито жънат, нито в житници събират; и Вашият Отец небесен ги храни. Не сте ли вие много по-ценни от тях?... Взрете се в полските кринове, как растат: не се трудят, нито предат; а казвам ви, че нито Соломон във всичката си слава не се е облякъл тъй, както всеки един от тях; и ако полската трева, която днес я има, а утре се хвърля в пещ, Бог тъй облича, колко повече вас, маловерци!» (Мат. 6:26-30.)

Какво ни помагат нашите непрестанни и маловерни грижи само за трапезите? Пак боледуваме, пак умираме. А ако сме усърдни в молитвата, как добре ще изпълним дълга си като свещенослужители, молитвени ходатаи за другите и как ще угодим на Господа! Тогава Бог и временното ще ни даде, и вечното ще ни подари!

И тъй, «трапезите» или молитвата? Какво ще предпочетем?

Да вземем твърдо решение: непременно молитвата! Защото молитвата ще осигури и трапезите, а трапезите, ако върху тях сложим ударението, ще осуетят не само молитвата и спасението ни, но ще направят бедни и трапезите ни.

3. МОЛИТВАТА — ОРЪЖИЕ В БОРБАТА НИ

Антоний, митрополит Киевски и Галицки, казва: «По учението на отците, само онзи иерей е истински пастир на Православната църква, добър борец и победител, който със своя дух живее в горния мир, а тук се явява като че е гост оттам. Силата или средството, което пренася човека от единия мир в другия, е молитвата».

А между туй младите хора, които се готвят за свещенство, са готови за всеки вид самоотвержени подвизи, но към молитвения подвиг се отнасят обикновено с отегчение. Той им се вижда нещо остаряло, скучно, почти безполезно. Тях ги привлича общественият подвиг, борбата и животът. Може би от тая особеност на тяхното настроение се обуславя понякога туй, че те предпочитат светската служба пред свещенството с неговите религиозни церемонии, с безкрайните служби, правила и поклони.

В същност подобно противопоставяне на обществения и молитвения подвизи е плод на заблуда: добрият християнин не би разделил първия от втория. В Св. Писание се говори за молитвата именно в такива случаи, когато се противопоставят два борещи се един против друг свята. Такива са: молитвата на пророк Илия в борбата му с жреците на Ваала, чудесната победа на трите отроци във Вавилон, която те одържали чрез молитвата в огнената пещ» 3 и пр. и пр.

Кой Божи угодник не е бил борец в живота? И кой не е прибягвал към молитвата като към силно оръжие, с което могат да се рушат твърдите крепости на врага и да се спечелва победа? А молитвата представлява велика сила, стига само човек да умее да я упражнява. Това е доказано хиляди пъти. В това ще ни убеди и обстойното разглеждане на молитвата като оръжие в нашата духовна борба.

Кои са враговете, срещу които трябва да се борим?

Те са няколко категории:

а) Св. апостол Павел определя първите и най-главни наши врагове със следните думи: «Нашата борба не е против плът и кръв, а против началствата, против властите, против светоправниците на тъмнината от тоя век, против поднебесните духове на злобата. Заради това приемерте Божието всеоръжие, за да можете се възпротиви в лош ден и като надвиете всичко, да устоите... Вземете и шлема на спасението и духовния меч, който е Божието слово; с всяка молитва и просба молете се духом във всяко време и старайте се за същото това с всяко постоянство и молба за всички светии» (Ефес. 6:12-18).

И тъй, първата ни борба е против бесовете, враговете на нашето спасение. Който иска да има успех в тая борба, трябва да грабне пламенното оръжие на молитвата и към нея да прибавя другите подвизи на духа. Сам Спасителят казва за демоните: «Тоя род не излиза освен с молитва и пост» (Мат. 17:21).

Молитвата е огнена ограда около вярващата душа. До такава душа демоните не могат да се приближат. Колкото по-силна е молитвата, толкова по-слаби са демоните. Много свети отци са лекували бесновати с огнената си молитва, тъй както е вършел това и Сам Иисус Христос.

б) Но нашата борба е и против личния наш грях.

Как ще се справим с личния си грях, който е по-страшен за нас от всеки външен бяс? Защото никой демон не може насила да ни погуби. Той може само да ни съблазнява и примамва към грях. Но да ни грабне ръката и да ни насили да откраднем, това той не може. Също не може да ни застави да извършим какъвто и да било друг грях. Ако все пак извършим грях, виновни ще бъдем сами. Защото никой не ни принуждава да вървим по пътя на злото.

Демоните следователно, колкото и зли, не могат помимо нашата воля да ни погубят и отделят от Бога. Те, напротив, често са били причина и повод за много Божии угодници да се подвизават против тях по-усилено и да бъдат удостоявани с повече награди в царството небесно. А грехът, който ние доброволно сме извършили, напълно ни погубва и отделя от Бога.

Какво трябва да правим, за да не паднем в бедата на греха?

Иисус Христос ни казва: «Бъдете будни и се молете, за да не паднете в изкушение» (Мат 26:41).

Както е известно, грехът се ражда от лошите помисли. А молитвата е в състояние да прогони лошите помисли и да осуети греха. Св. Исаак Сирийн съветва: «Принуждавай себе си към непрестанния труд на молитвата пред Бога, в сърцето си, което носи чист помисъл, изпълнен с умиление, и Бог ще запази твоя ум от нечистите и скверни помисли» 4.

Изкушенията на душата могат да бъдат оприличени, поради тъмната си природа, на тъмни нощни хищници. А молитвата е светъл лъч, който озарява и най-мрачните кътчета на душата. Когато се молим, ние изпълваме със светлина сърцето си и естествено прогонваме оттам хищниците на мрака — изкушенията и греховете.

в) Най-сетне нашата борба е и против чуждия грях. Вижте на какво е заприличал животът — на зверилница! . Всички воюват против всички! А от това не стават по-добри нравите на хората. Напротив, по-лошо става. Всеки се възмущава от чуждия грях и се чувствава призван да се бори с него. Но поради това, че хората не знаят как да оперират с чуждия грях, вместо да го излекуват и премахнат, те още повече го увеличават. Как се борят обикновено хората с греха? — Чрез осъждане недостатъците на ближните, чрез клюки, доноси, клевети, отмъстителност и пр. Но може ли да се гаси пожара с бензин?

Нашата грешка е, че ние заради греха намразваме и грешника. А светите отци съветват: мрази греха, а не грешника! Мрази робството, а не поробения! Кой добронравен човек не изпитва състрадание към робите, ненавиждайки робството? Тъй би трябвало да състрадаваме на ония, които грешат, защото те са поробени от сатаната.

Ние не умеем да се справяме с чуждия грях, защото не умеем да обичаме съгрешаващите и да се молим за тях. Ех, ако бихме почнали всички да се молим един за друг от сърце и с любов, как бихме си помагали взаимно в изкореняването на греха! «Молете се един за други, за да се изцерите» (Иак. 5:16) — съветва ни словото Божие. Ако усвоихме тайната сила на молитвата, ако се молехме един за друг, ако тъгувахме за

съгрешаващите, ненавиждайки греха, ние бихме помагали на ближните си да излязат от бедата на греха.

Каква сила е молитвата за побеждаването на чуждия грях, нека оставим да ни каже следният пример.

Двама бивши приятели изпаднали в смъртна вражда. Единият от тях скоро се опомнил, но не знаел какво да направи, за да се помири с врага си. Посъветвали го да се обърне към енорийския свещеник с молба да поменава на 40 литургии наред името на врага си на св. Проскомидия. Той така и направил. След 40-та литургия непримиримият идва при бившия си приятел и му казва: «Дай да си подадем ръце! Не мога вече да понасям това. Вече повече от месец все ти си ми пред очите: де стана, де седна, все твоят образ ме преследва!»... Тогава двамата врагове се прегърнали и опростили.

Но ние имаме в този живот освен отрицателните задачи да се борим с враговете си — с бесовете и греховете — още и една велика положителна задача — да постигнем спасението на душите си, което е все едно да влезем в Царството небесно.

Но Царството небесно е нещо тъй високо! Как може човек да се издигне до него? Где да намери стълбата, която извежда в рая?

Стълбата е молитвата. Ето какви чудни думи казва по този повод св. Исаак Сирий: «Постарай се да влезеш в своята вътрешна килия (чрез молитвата — в ск. м.) и ще видиш небесната килия. И първата, и втората е едно; през един вход влизаш и в двете. Стълбата за Небесното царство се намира вътре в тебе: тя съществува тайнствено в своята душа» 5 .

Ех, да ни удостои Господ с тази велика благодат да бъдем още през земния си живот на небето! Колко извори на радост биха заблিকали у нас! Небето би ни станало близко, родно. Защото, по думите на св. Исаак Сирий, то е вътре в нас: «Небето се намира вътре в тебе, ако ти си чист; в самия себе си ти ще видиш ангелите и светлината им, а с тях и в тях и техния Владика... Съкровището на смиреномъдрия е вътре в него: то е Господ!» 6

Който чрез молитвата се е издигнал до Бога и е станал жител на небето, той живее в този свят като поданик на горния мир. Такъв човек е в света, но не е от света, защото Господ го е избрал от света, според думите на Евангелието (Йоан. 17:11, 15, 18; 15:19). Бог желае ние да живеем в света, но да не живее светът в нас, за да можем и себе си, и другите да спасяваме. Мястото на лодката е във водата, но водата не бива да е в лодката. Ако водата навлезе в лодката, тя потъва заедно с хората в нея. Тъй е и с нас: ние, пастирите, сме лодки сред потопа от грехове в този свят. Ако мътните води на греха нахлуят в нас, ако светът със своите вкусове и желания навлезе в душите ни, настъпва гибел и за нас, и за пасомите ни.

Ние, свещенослужителите, би трябвало да живеем в този свят като водолазите. Когато един водолаз се потопи в морето, за да търси на дъното му бисери, диша през една дълга тръба въздуха на горния свят. Тъй също и ние през дългата тръба на молитвата, достигаща до вечния Бог, трябва да вдишваме благодатта на Светия Дух. Тогава, живеейки в света, но дишайки чрез молитвата въздуха на Божията благодат, ще се

предпазим от удавяне в греховете на този свят, ще намерим перлите на спасението — скъпите в Божиите очи човешки души — и ще ги представим пред Бога.

4. МОЛИТВАТА — ОПОРА НА ВЪТРЕШНИЯ НИ ЖИВОТ

Пастирът е често самотник в енорията си. Случва се да не го разбират църковните му настоятели, помощниците му, близките му, та дори и домашните му. А колко е трудно да носиш кръста на високото пастирско служение в самота! Кой ще даде на пастира твърдост в неговия труден обществен подвиг? Кой ще го подкрепи да не се обезкуражи? Кой ще му даде сили, за да продължи благословеното си дело? Това може да стори само молитвата.

Пастирът е длъжен да носи на духовните си плещи цялото свое паство. А това е една огромна тежест. Колкото по-добър е един пастир, толкова по-силно чувства тежестта на своя велик душепастирски дълг. Има, за съжаление, пастири, които не чувствуват никаква тежест на плещите си. Тям е сравнително леко, защото те не мислят постоянно за пасомите си. Те не са понесли духовните си чеда в своите духовни обятия, не живеят с техните скърби и болки, за да усещат постоянната тежест на чуждите немощи в своето пастирско сърце.

Но истинските пастири! — О, как те страдат при всеки грях, сторен от техните духовни деца! О, как те преживяват маловерието, равнодушието и безгрижието на своите пасоми по отношение на спасението! Как се теготят те от всеки чужд порок и беззаконие! Те милеят за спасението на всекиго. Затуй ожесточението на духовните им чеда ги гнети. Те се чувствуват духовно самотни сред духовните си деца.

Такава е била съдбата на всички велики пастири и учители. Ето случаят с Моисея. Колко благоденния извършил той на еврейския народ! Извел го от Египет, освободил го от тежко робство, дал му 10-те Божии заповеди, измолил му от Бога манна в пустинята и му посветил цял себе си. Но народът бил все недоволен и роптаел. Тогава Мойсей изплакал в следните думи мъката на своята духовна самотност пред Господа: «Защо мъчиш Твоя раб? И защо не намерих аз милост пред очите Ти, та сложи върху ми бремето на целия тоя народ?... Сам аз не мога да нося целия тоя народ, защото е тежък за мене» (Чис. 11:11-14).

Но в молитвата си Мойсей се подкрепял за нови подвизи. Той получавал след всяка молитва Божията помощ и тъй успял да изведе докрай трудното си дело на Божи пратеник сред непокорния еврейски народ.

И св. прор. Илия (3 Цар. 19 гл.), и св. прор. Иеремия (15:17-20) са били самотници при изпълнение на своето велико пророческо служение. И св. апостол Павел се е оплаквал от самотността си. Той пише на любимия си ученик Тимотея: «При първата моя защита никого нямаше при мене; всички ме оставиха. Дано им се не вмени за грях!»

Той безспорно се е молил усърдно в своята изоставеност. Какъв е бил резултатът от тая молитва, се вижда от следващите думи: «Но Господ застана пред мене и ме укрепил, та чрез мене да се утвърди благовестието, и да чуят всички езичници; и аз се избавих от устата на лъва» (1 Тим. 4:16-17).

Какво удивително има в това, че се чувствуват великите Божии служители самотни, щом Сам Пастиреначалникът Иисус Христос е изпитал ужаса на тая пълна самота в страшните дни на Своите страдания, когато е извършил изкупителното Си дело: «Ето настъпва час — казва Той — и настана вече, да се разбягате всякой у вас си, и Мене самичък да оставите». Непосредствено след тия думи обаче Той добавя, за да насърчи всички Божии самотници през вековете: «Ала Аз не съм самичък, защото Отец е с Мене» (Йоан. 16:32).

Колкото по-издигнат е човек нравствено, толкова по-самотен се чувства в тоя свят, който целият лежи в злото (Йоан. 5:19). Най-самотни са най-високите върхове. Но до тях е най-близо небето! Ето утехата!

За един пастир, който е затворен в себе си, който малко се интересува от духовния живот на пасомите, самотността му може би, даже го радва. Но за призвания пастир, който гори от ревност по Божието дело, който желае да види пасомите си устремени към Бога, който люби беззаветно всяка поверена му душа, чувството, че духовните му деца не го разбират, го гнети ужасно. При това чувство той би могъл да стигне до отчаяние, ако не би прибегвал към молитвата, която пренася пастира от тая печална земна действителност в тържествуващата Църква — както прекрасно се изразява митрополит Антоний. 7 Защото — това трябва да се подчертае — молитвата има тая чудна сила да пренася молещия се от земята на небето. Колкото по-пламенна е молитвата, толкова по-живо е чувството за Божията близост и за небесната помощ на праведниците, преминали отвъд. Когато пастирът искрено се моли, жадната му за чисти възторзи душа получава дивна утеха от чувството, че над него е тържествуващата църква, гдето Бог отрива всяка сълза от очите на Своите верни. Тогава пастирът съзерцава победните венци на подвизвалите се преди него и вижда как Божията благодат ги е правела от немощни силни, от колебливи – непобедими!

Молещият се пастир и в най-голямата си самотност е обкръжен от невидимата помощ на тържествуващата Църква. Чуден пример за това имаме в Библията. Сирийският цар, който тръгнал на война срещу израилтяните, искал да хване жив св. пророк Елисея, в когото виждал голям враг на своите успехи. Светият Божи угодник бил беззащитен със своя слуга срещу многобройните сирийски пълчища. Но той бил в постоянна молитвена връзка с Бога. Една сутрин градът Дотаим, гдето се намирал св. прор. Елисей със слугата си, осъмнал целият обсаден от много неприятелска войска, коне и колесници. Слугата, който излязъл навън, пръв видял това, уплашил се и извикал: «Уви, господарю! Какво да правим?» Божият пророк отговорил: «Не бой се, защото ония, които са с нас, са повече от ония, които са с тях». Елисей се помолил, казвайки: «Господи, отвори му очите да види!» Господ отворил очите на слугата и той видял, че цялата планина била пълна с коне и огнени колесници около Елисея...! (4 Царств. 6:8-17).

Но св. прор. Елисей се е молел! Затуй е изпитал непостижимата Божия помощ. Тъй и истинският пастир, който често възнася в молитва душата си към небето, се чувства обкръжен от обществото на ангелите и светците. Тогава той не е вече самотен, както не е самотен един гражданин, който постоянно среща свои роднини и приятели из градските улици. 8

Ние нямаме достатъчно духовен опит, за да усещаме непосредствено тия неща. Молитвата е чудно общение с небето, с Бога, с небожителите. Издигни мислите си

нагоре, въздъхни молитвено от сърце, и ти си вече в обществото на Божиите светии. Архиепископ Серафим Богучарски, който имаше дълбок молитвен живот, често казваше: «Ние нямаме представа колко са близко светците до нас и как са готови

да ни помагат. Само когато умрем, ще се убедим в това, защото ще го видим».

Ето тъй, с молитва, пастирът надмогва духовната си самотност, укрепява се в подвига си и получава Божиата помощ. Ако ние изпълняваме, в рамките на възможното, съвета на св. апостол Павел за непрестанната молитва (1 Сол. 5:17), самотността ни ще бъде надмогната.

Веднъж, при едно събеседване със свещеници в гр. Саратул през 1904 г., о. Йоан Кронщадски бил запитан: «Кажете, батюшка, при Вашите постоянни пътувания с какво запълвате Вие свободното си време?» — О. Йоан отговорил: «Аз се моля, аз постоянно се моля. Аз даже не разбирам как може да се прекарва времето без молитва. Наистина, молитвата е дишане на душата» 9 .

Но някой може да зададе въпроса, както това прави митрополит Антоний: «Постоянното молитвено настроение няма ли да бъде препятствие за изпълнение обществените обязанности на свещеника?» 10 — Напротив, постоянното молитвено настроение ще подпомага всякога пастира да изпълнява дълга си образцово и безупречно. Това молитвено настроение ще възгрява любовта в сърцето му — любовта към Бога и към ближните, които често са упорити в злото, слабохарактерни, малодушни, маловерни, неблагодарни, неподатливи на добро влияние.

Но толкова е груба действителността! — ще ни се възрази. — Нима молитвата може да я преобрази? — Да, може! Помислете, колко е твърд камъкът, и колко е мека водата. И все пак тая мека вода с постоянно капене може да пробие твърдия камък. Тъй и постоянната молитва с капчиците на благодатта може да пробие бронята на грубата действителност и да я преобрази.

Пастир, който постоянно се моли, е сила. Той може да посрещне с духовна твърдост и пренебрежителността, и недружелюбността и ожесточението на светските люде от своята енория и да продължи да им влияе благодатно, като им показва своето искрено благоразположение.

Пастир, който постоянно се моли, напредва в духовния живот. Колкото повече сам той се усъвършенствува, толкова по-снизходителен става към немощите на другите и толкова по-лесно ги цери. Той придобива великия дар на търпението и милосърдието.

Пастир, който постоянно се моли, става силен да носи на плещите си недостатъците на вярващите от цялата своя енория.

Пастир, който постоянно се моли, чрез допирането си до великия магнит — Бога — става сам малък магнит и започва да привлича човешки души. Молитва — ето преодоляването на пастирската самотност.

5. МОЛИТВАТА — СИЛА ЗА ПОМАГАНЕ НА ДРУГИТЕ

Всеки пастир трябва да се упражнява усърдно в подвига на молитвата, за да придобие молитвен дар. Придобиването на молитвен дар има важни последици за пастирската дейност.

Ние видяхме вече, че пастирът, който постоянно се моли, чрез връзката си с Бога добива вътрешна опора, която го прави непоклетен в изпитанията. Но молитвеният дар има благотворни отражения и върху пасомите. Да споменем някои от тях!

1) Един пастир, който сам усърдно се моли, може да научи и пасомите си да се молят. Огън от огън се пали. Нагледният молитвен пример на пастира поучава и заразява.

Енории, които имат за пастири добри молитвеници, са огнища на истински молитвен живот. А ако някъде е угасвало молитвеното горене, туй свидетелствува, че там пастирите не са умеели да се молят.

Трябва да признаем, че не всички свещенослужители горят в молитвен огън. Често много по-добре се молят от нас нашите пасоми. Ние четем молитви, но сърцето ни остава хладно. Где у нас такива молитвеници, които плачат от умиление пред Бога? Где у нас смирено, непоказно, искрено молитвено горене на сърцето? У нас се считат за добри служители на олтаря свещеници, които имат добър глас, ясна дикция, хубава стойка, приятна външност, изящни движения и които казват красиво стъкмени проповеди.

Всички тия качества не са за пренебрегване. И те могат да послужат, като дарове Божии, за прослава на Божието име... Но... друго нещо се иска, за да бъде човек добър молитвеник: иска се пламтяща в благочестие душа, иска се умилено, чувствително за Бога сърце, иска се устремен към Бога ум. Ето такъв пастир може да научи и пасомите си да се молят;

2) Един пастир, който е придобил молитвен дар, при всяка треба, при всяко обществено богослужение, при всяка частна молитва върши като молитвен ходатай за пасомите си великото Божие дело на земята; той или им изпросва Божиите милости, или при неполучаване на тия милости ги учи на постоянство в молитвата, докато получат желаното или, ако не е угодно на Бога да изпълни просбата, ги води към смирено преклонение пред Божията премъдра и непостижима воля.

Тъй чрез молитвения си дар той ги възпитава в смирение, във вяра, във всеотдайна преданост на Божия промисъл, в добродетелност. Ползата тук е всеотдайна: получи ли се Божията милост, укрепва се вярата в силата на молитвата и се предизвиква благодарност към Бога. Не се ли получи онова, за което се молим, възпитава се смирението у вярващите, които тогава дълбоко съзнават, че не са достойни за Божиите милости, и затова не смеят да роптаят, че Бог не е изпълнил молбата им, а се примиряват с това, което Господ прати;

3) Молитвеното настроение на пастира повече от всичко друго издига авторитета му сред вярващите. Ако се задълбочим в отношението на пасомите към пастира, ще видим, че вярващите преди всичко искат от техния пастир да бъде той добър молитвеник. Хората по това оценяват пастира си — дали вярва дълбоко в Бога, дали има вътрешно благочестие и дали има молитвено сношение с небесния мир.

Народът мъчно може да бъде излъган в преценката си за своите пастири. Някой може да поиска да се представи за добър молитвеник, без да е такъв. Вярващите ще почувствуват показността и преструвката. Те търсят не театралност, не фалш, а искреност и скромност.

Любими пастири на народа са молитвениците. Тях той обгражда с уважение, тях той счита за свои наставници и ръководители, към тях се обръща за съвети в затруднителните случаи на своя живот. Молитвеният подвиг на пастирите привлича доверието на вярващия народ към тях. Без молитвен дар и най-културният и изискан пастир е в най-добрия случай само приятен събеседник, но не и душепастир, приятен гост на дома, но не и пророк Божи, не и молитвен посредник между земята и небето.

Защо е бил толкова обичан и тачен о. Йоан Кронщадски? — Заради молитвения си дар! Силната молитва го е направила всеизвестен. Той е бил отрупван с писма и телеграми от Русия и дори от чужбина. Всички просели от него да се моли за тях.

6. КАК СЕ ПРИДОБИВА МОЛИТВЕН ДАР?

Какво да правим ние, свещенослужителите, за да станем добри молитвени ходатаи за поверените ни християнски души? Има ли начин да се придобие молитвеният дар?

Трябва веднага с радост да кажем, че има начин за придобиване на тоя дар:

1) Първото условие да станем добри молитвени ходатаи за другите е да знаем да се молим за себе си. А това е възможно, когато почувствуваме собственото си недостойнство, когато видим своята окаяност пред Бога, когато скъсаме с ослепяващата ни гордост, т. е. когато се смирим.

Един млад свещеник-идеалист, който обаче нямал понятие от истинския духовен живот в Христа, застанал един ден на молитва пред св. Престол. Той служил св. литургия и искал всичко да преживее, както подобава. Бил проникнат от уважение към себе си и от чувство за собствено достойнство. Щом стигнал до Херувимската песен и почнал да чете молитвата «Никтоже достоинъ отъ связавшихся плотскими похотьми и сластьми приходити, или приблизитися, или служити Тебе, Царю славы» и пр., изведнаж почувствувал, че тия думи противоречат на разбиранията му за собствено достойнство. Те му се сторили непонятна остаряла формула и той решил, че трябва св. литургия да се реформира!

Този млад пастир бил съвсем погрешно ориентиран. Той дори не знаел, че със светски настроения не бива да се пристъпва към Престола Божий, че гордото чувство за собствено достойнство е недостойно за духовния пастир. Вместо да иска да реформира св. божествена литургия, пълна с най-дълбоки изповеди на християнското смирено сърце, той е трябвало да реформира себе си.

Колко често и днес се случва духовници да искат да реформират прекрасни неща и порядки в Църквата само поради това, че те са се отчуждили от тях вследствие отстъплението си от духовния живот. Да реформираме и обновим себе си! Ето отгде ще дойде обновлението в Църквата!

Никога пастирът не бива да мисли високо за себе си. Той не трябва да се носи над енорияшите си върху гордите криле на някакво чувство за превъзходство. Ние сме поставени не да господствуваме над причта, а да даваме «пример на стадото» (1 Петр. 5:3), следвайки трогателното поведение на Пастирначалника, Който, бидейки Господ и Учител, уми като последен слуга нозете на учениците Си (Йоан. 13:5) и рече за Себе Си: «Аз съм сред вас като прислужник» (Лук. 22:27).

Смирение — ето първото условие, за да придобие пастирът молитвен дар. Ако молитвата е благодатен дар, то за получаването му е абсолютно необходимо смирението, защото по думите на словото Божие «Бог се противи на горделиви, а на смирени дава благодат» (1 Петр. 5:5);

2) Второто условие за придобиване молитвен дар е създаването и поддържането на дълбоко покаяно чувство в себе си. Това покаяно чувство стои в тясна връзка със смирението. Без него то е немислимо.

Покаянието се ражда от неосъждането на ближните и от виждането на своите грехове, според думите на св. Ефремовата покаяна великопостна молитва. А не осъжда ближните си и вижда своята греховност само смиреният. Гордият не може да види себе си. Той не може да опознае слабите си страни, да осъзнае недостатъците си. Той всякога се надценява и се смята за добър, прав, безукоризнен. Затуй гордият не може да се кае.

Единствено смиреният е склонен да се самоукорява и да търпи, когато други го укоряват! Само той вижда недостатъците си и може дълбоко да се кае за тях. В душата на смирения лесно се поражда с помощта на покаянието истинско молитвено настроение. Смиреният неволно започва да вика като митаря: «Боже, бъди милостив към мене грешния!» (Лук. 18:13).

О. Йоан Кронщадски, великият молитвеник, изповядва за себе си пред братя свещеници: «За своето душевно състояние аз мога да ви кажа, че изпълнявам древното велико правило: познай себе си. Това е собствено и съдържанието на целия мой живот: и досега аз не преставам да опознавам себе си. Чрез това аз познавам своята безпомощност във всички отношения, а туй ме кара да се смирявам». 11 ;

3) Но някои могат да се оплачат: «Душата ми е суха. Не се трогва ни от покаяние, ни от смирение. Сърцето ми е станало безчувствено. Как мога да го привикна да се моли?...?»

Можеш, братко, стига да употребиш усилие на волята, стига да се самопринуждаваш към молитва. Защото самопринуждението е третото условие за придобиване молитвен дар.

Царството Божие не се дава току-тъй без оглед на личното участие в постигането му. Трябва подвиг, нужни са усилия за спечелването му. Затуй е казано: «Царството небесно бива насилвано, и насилници го грабят» (Мат. 11:12). Как се разбира това насилване?

По учението на светите отци всеки вярващ в Христа трябва да насилва себе си, да се принуждава да върши добро. Тъй се придобива всяка добродетел. Например, нямаш любов към ближните, а искаш да я придобиеш. Върши дела на любов, макар и без

любов. И в края на краищата ще се сгрее от любов сърцето ти. Нямах смирение. Търпи укори и несгоди! Смирявай се насила, когато други те обиждат! Прояви твърдост на волята! Не бързай да си отмъщаваш! И ще се смириш. Нямах молитвен дар. Принуждавай се към молитва! Отначало ще се молиш без охота, със себепринуждение. Молитвата ти ще бъде не пламенна, а суха. Но ако упорствуваш и постоянствуваш, Бог, като види усърдието ти, ще ти даде накрая такава благодат, че молитвата ще потече обилно и леко от сърцето ти. Тук трябва само постоянство. Та тъкмо в това се състои молитвеният подвиг.

Недей казва: «Душата ми е суха! В нея не гори огънят на молитвата!» По-суха ли е тя от сухото дърво? Но ако вземеш две сухи трески и дълго и упорито ги търкаш една о друга, в тях ще се появи огън и те ще се запалят!... Недей говори: «Сърцето ми е твърдо като камък!». Защото и кремъкът, тоя най-твърд камък, като се удря с други камъни, може да роди искра и оттам да се подхване огън!

Чудното е тук това, че един предмет, който няма в себе си огън, дава огън! Та нима душата ти, която е приела огъня на Божията благодат още при кръщението, а после се е удостоила със слизането на огнения Дух Свети при ръкоположението, няма да роди божествената искра на пламенната молитва, ако ти усърдно се упражняващ в молитвения подвиг?! Разказвали са ми за една бабичка, която тъй разпалвала огъня си: ще зарови отечер недогорелите въглени в пепелта, а сутринта ще разрови мангала и ще потърси някое въгленче, което още не е съвсем угаснало. И щом открие някъде макар една искра, взима това въгленче и започва да го раздухва: духа, духа, докато то цялото се разпали и от черно стане пламтящо, огнено червено. Тогава с него тя запалва огъня си.

Тъй и ние, ако искаме да придобием пламенна молитва, ще трябва да духаме, да духаме, докато искрата на молитвената заложба в душата ни се разгори в буен благодатен огън.

Ленивецът и най-доброто лозе може да превърне в пущинак. А трудолюбивият и от пущинака прави цветуща градина;

4) Четвъртото условие за придобиване молитвен дар е постоянното съсредоточаване вниманието ни в молитвените думи. Тук трябва да се води усилена борба с разсеяността. Щом се отклони вниманието ти, връщай го към предмета на молитвата! Все някое слово може да засегне сърцето ти и да го трогне. Ако се упражняваме упорито в борба с разсеяността, ще стигнем най-сетне до състоянието съсредоточено да се молим и ще придобием молитвен дар.

Когато запитали великия молитвеник о. Йоан Кронщадски как той е достигнал до такава съсредоточена молитва във време на св. литургия, той отговорил: «Аз постигнах това само по пътя на привычката. Да се научи човек бързо да се съсредоточава в молитвата, да владее себе си — това е голяма задача. Чрез продължителна работа над себе си можем да достигнем това. Тук е твърде необходимо покаянието, бързото възпроизвеждане на образа Христов или на кръста Господен в душата и пълно съзнаване на своята духовна омърсеност и безпомощност». 12

И тъй, борба с разсеяността, упорито напрежение на волята при съсредоточаване вниманието ни в молитвените думи, ето начинът за разпалване на молитвения дар у нас;

5) Петият способ за придобиване на молитвен дар е по веждането на безпощадна борба с нашите страсти.

Някой ще възрази: «Какво общо има между страстите и молитвата, та едното да е в зависимост от другото?»

Чували ли сте поговорката: «Зъб го боли, та куца?»

Някои са се смеели над тази поговорка. Но днес медицината е доказала нейната правота. Всичко в човешкия организъм е свързано едно с друго. Ако се яви гранулом в зъбите, насъбралата се там гной се разнася по тялото и може да атакува бъбреците, ставите и други органи, и вследствие на зъбобола действително да започне човек да куца, понеже е придобил например ставен ревматизъм. Из вадете болния зъб и куцането може би ще престане.

Тъй е и в духовната област. Когато човек е обхванат от разни страсти, не може да се моли. Той куца духовно... Страстта е обхванала душата му, заела е мисълта му. Такъв човек във време на молитва мисли все за това, към което е привързан чрез страстта си, а не за Бога. Той е неспособен да се моли. «Зъб го боли, та куца».

Един малък пример. Някой свещенослужител се е пристрастил към тютюнопушенето. Той не може пет минути без цигара. Сутрин, още щом стане от леглото, първата му грижа е да намери кутията с цигарите. Но ето, в неделя и на празник той е длъжен да служи света литургия. Можете ли да си представите каква мъка ще изпълва душата му поради липсата на цигарите и каква ще да е молитвата му през дългата няколкочасова божествена служба! Само поради това дори заслужава ние, свещенослужителите, да се откажем от тютюнопушенето!

Митрополит Антоний казва: «Ако в душата на някого има някаква суетна мисъл, която поглъща неговото внимание и енергия, то такъв човек става неспособен за молитва... Когато лошо похотливо желание владее безпрепятствено човека, той не е способен да се моли. Божият Дух се отдалечил от Саула, когато у последния се зародило престъпно, завистливо отношение към Давида» 13 .

7. РАСТЕЖ В МОЛИТВАТА

Ако един човек придобие навика и нуждата да се моли, то не значи, че е постигнал вече всичко. В молитвения подвиг има степени. В него може да се усъвършенствуваме, да растем.

Учителите на духовния живот различават три вида молитви: 1) молитва на волята; 2) молитва на ума; 3) молитва на сърцето.

1) Когато човек, тръгнал по пътя на нравственото самоусъвършенстване, придобие най-напред желанието да се моли, той стои на първата степен на молитвата — волевата молитва. Той няма още нито истинско молитвено настроение, нито в ума си

богатството от духовни мисли и религиозни представи, а само се старее да изпълнява добросъвестно установеното молитвено правило. Такъв човек, ако е мирянин, трябва да чете утринните и вечерни молитви според молитвеника и всяка неделя да посещава божествената литургия, колкото и да му се вижда тежко това при неговата умора. А ако е свещеник, длъжен е, освен утрините и вечерни молитви, срещу всяка литургия да чете още и положените малко повечерие, канони и един акатист от вечер, а сутринта, подир утринните молитви, — още и молитвите преди св. Причастие, според както това е указано в Каноника. Това е абсолютно необходимо¹⁴. Ако някой и това не изпълнява, той стои по-ниско и от първата степен на молитвата.

Митрополит Антоний прекрасно съветва: «Свещеникът не бива да се извинява с туй, че нямал време (молитвата е негово най-важно дело), нито с вътрешния си хлад или разсеяност; изправността при изпълнение на ежедневната молитва е най-доброто и неизбежно средство против тях; той не бива да слуша и помисля, който му внушава леност и самосъжаление. Колкото повече пастирът се отпуска, съкращавайки установените молитви, толкова повече ще се отегчава от тяхното изпълняване»¹⁵;

2) Втората степен на молитвата, това е молитва на ума. Достигналият тая степен е добил способността да съсредоточава своя ум, своето внимание върху словата на молитвата. Той е победил вече разсеяността. А когато тя пак се появи, той бързо се справя с нея. Той е подчинил ума си на своята воля.

За да се издигне човек до тая степен, трябва да се приучи да чете по-бавничко молитвите и да се замисля над всяка тяхна дума. За тая цел са нужни дълги и упорити упражнения. Нищо в тоя свят не се постига без труд. Ако физкултурниците, за да развият телата си, се упражняват усилено и често пъти, с риск да се убият, скачат, хвърлят се, борят се, колко повече ние трябва да напругнем волята си, за да се научим да се молим съсредоточено. Заслужава в името на вечното ни спасение да се отдадем на най-усърдни духовни упражнения.

Светите отци много са писали върху молитвения подвиг. Те всички препоръчват приучаването бавно и смислено да се четат молитвите;

3) Най-висшата степен на молитвата е молитвата на сърцето. Нея са постигнали онези, които, като се молят, живо чувствуват и дълбоко преживяват всичко, което е включено в съдържанието на молитвата, които със сълзи на умиление се каят постоянно за греховете си, които пребъдват в непоклонно смирение и благодарност към Бога за всичко: и за милостите, и за изпитанията.

Този род молитва са постигали светците. Борейки се със страстите си, те са достигали до такава духовна чистота, че молитвата се е изливала леко и непринудено от техните облагодатени сърца. Молитвата е била за тях извор на най-големи утешения. Тя ги е преизпълвала с най-голяма радост в Духа Светаго. Такава молитва са постигали понякога и обикновени християни, които са прекарвали живота си в непрекъсната бдителност над своята съвест.

Митрополит Антоний, като разглежда трите вида молитва, основателно предупреждава, че трябва да се пазим от сантименталната молитва, която много прилича по външен вид на благодатната молитва на сърцето. Докато последната се постига много трудно и се явява обикновено като резултат от усилено покаяние, задълбочено смирение и

решителна борба със страстите, сантименталната молитва се достига без това правилно подвижничество, само по пътя на волевите упражнения и нервните преживявания. Такива хора, макар и преизпълнени с дремеци страсти, си въобразяват, че са постигнали съвършенство и лесно изпадат в религиозно-болнави екстази и изстъпления. Те си мислят, че са достигнали в молитвата благодатни състояния и възвишени настроения, когато в същност са излъгани от бесовете. Такава самоизмама или по-право бесовска измама се нарича на духовен език прелъстеност (на слав. език прелест).

Какво трябва да правим, за да избегнем опасността да бъдем прелъстени от бесовете? Ето прекрасният съвет на митрополит Антоний: «Преди всичко трябва да се пазим да подражаваме на западните учители, допускащи непосредственото напрежение на самото чувство, по което тъй много са разсъждавали тамошните духовни писатели-сантименталисти. Православните богослови-аскети твърде неодобрително се отнасят към възгледите на последните. Те справедливо твърдят, че на човека е дадена непосредствена власт и над действията на волята, и над вниманието на ума, но не над чувствуванията на сърцето, каквато той получава само на висшите степени на духовния живот; а ако някой си въобрази, че я има в обикновеното си естествено състояние, заблуждава се, като приема физическите усещания за духовни чувствувания. Действително, ако за човека е недостъпно изведнаж, при едно пожелание само да се проникне от умиление или страх, то нервните натури могат без труд да си създадат тези телесни усещания, от които обикновено се придружават означените чувства, и да сивъобразят, че те са достигнали желаните настроения. Самоизмамата от такъв род неминуемо води към прелъстеност или духовно самозаблуждение, укореняването на което подчинява подвижника на бесовския дух на самотнението и на властта на врага» 16 . Тогава молещият се започва да вижда светлини през време на молитва или да преживява други «свръхестествени» явления, или дори да съзерцава «небесни» видения, макар че не е очистил сърцето си от присъщите му страсти и пороци. Такова състояние е много опасно. То води към гибел, защото душата на прелъстения, намирайки се под пълното влияние на лукавия, не съзнава това, а е изпълнена с доволство, самолюбие и тънка духовна гордост. Много трудно е да вразумиш такъв човек, че той е на крив път.

Митрополит Антоний посочва следните разлики между състоянието на прелъстеност и благодатния дар на сърдечната молитва:

1) Онзи, който се намира в състояние на прелъстеност, след усърдна молитва или възторжено четене на словото Божие, или след проповед, или след някое добро дело, вместо очаквания покой и вътрешен мир, чувства непонятно безпокойство и смътно съмнение или раздражителност, или осъждане на другите, въобще — вътрешна разстроеност, която обаче не се съпровожда от самоукоряване и покаяние;

2) Прелъстеният от своята сантиментална молитва се поддава в личния си молитвен живот и в своето църковно обществено служение на такива прояви, които, като допадат само на неговия изопачен вкус, причиняват на ближните огорчение и възбуждат у тях, а после и у него самия, злоба и кавги. Такива са например сляпо-законническото придържане о буквата, рязко избличителните проповеди още в началото на пастирското служение, прекаленият пост, който внася спорове в семейството и пр.;

3) Прелъстеният се услажда от продължителността на своята молитва, виждайки в нея доказателство за силата на своята воля и гледайки на нея като на заслуга пред Бога;

4) Стремежът на прелъстения към оригиналност, желанието му да се отдели от другите в молитвените си преживявания или да се отличава от тях било по държанието си, било по подвизите си, както и самомнителното себенатоварване с по-тежко молитвено правило, отколкото е установеното, — всичко това е доказателство за недоброкачествена молитва, защото в основата ѝ лежи не смирение, а гордо желание за показност и похвала. Към такива самочинни подвизи обикновено се проявява безпримерно усърдие, обаче то се поддържа не от чиста съвест, а от един тънък горд помисъл 17 .

Който се стреми да избягва старателно всички тия неправилности при молитвения си подвиг, може да се надява, че с Божията помощ ще напредва в молитвения си растеж.

Благодатните молитвени състояния не са във властта на човека. Често пъти те се отнемат и човек, привикнал да се моли със сълзи, пак остава като че без криле за по-късо или по-дълго време. Господ допуска това, за да се смиряват молещите се и да не помислят, че без Божията помощ, сами по себе си, те могат да се издигат до високите преживявания на благодатните умиления. Молитвеното настроение се дава от небето. То не идва само от достойнството на човека.

Но Бог не оставя ревностните Свои служители в дълги изпитания. Заради техните духовни чеда, Той се смилява бързо над тях. След като ги е смирил, Той им връща молитвено настроение, за да възнасят те към Божия престол молбите и въздишките на своите пасоми.

Колко е милостив Бог и как Той обогатява Църквата Си с молитвено настроени свещеници, се вижда от факта, че и до днес в много села и градове има макар и неползуващи се с голяма известност, но силни, благодатни и дълбоко смирени молитвеници, които сияят като запалени светилници в дадена духовна околия, които всякога със сълзи се молят, които горят и възнасят като кадилен тамян благоуханните си молитви към небето. Тия, макар и неизвестни молитвени ходатаи за грешното човечество пред Бога, са невидимите стълбове, върху които се крепи селото, градът, околията, страната! 18

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Силни думи за това, какво е праведникът като молитвен ходатай за вярващите пред Божия престол, са казани във 2 глава на книга Царства.

Когато приближило времето св. пророк Илия да бъде грабнат на небето във вихрушка, св. пророк Елисей, неговият предан спътник, предчувствайки това, не се отделил от него. Св. пророк Илия на няколко пъти се опитвал да се откъсне от Елисея под предлог, че Бог го праща ту във Ветил, ту в Иерихон, ту на Йордан, но св. Елисей вървял все по стъпките му. Най-сетне, когато стигнали р. Йордан, св. Илия ударил с кожуха си по водата и двамата пророци минали през реката по сухо и стигнали на отвъдния бряг. Там неочаквано се явила огнена колесница и огнени коне, на които св. Илия се понесъл във вихрушка към небето. Тогава св. Елисей от преголяма скръб, че се разделя с наставника

си, раздрал дрехите си и извикал следните многознаменателни думи: «Отче мой, отче мой, колесница на Израила и негова конница!»...

Какво искал да каже пророк Елисей с тия думи?

Колесницата и конницата са били древни бойни средства. Който владетел е имал повече колесници и конници, е побеждавал враговете си. В последния миг от земния живот на св. пророк Илия св. Елисей дава най-пълноценното признание на своя наставник, че той е бил бойната сила на Израила — негова колесница и конница!

Как? Слабият Илия? Той да е бил бойната сила на своето отечество? Колко пъти той е бил преследван от нечестивия цар Ахав! Колко пъти е бил принуждаван да бяга! Нима той е бил военната мощ на Израила?

Да! Заради него Бог е пазел целия израилски народ. Не оръжията на Израил са го пазели от враговете му, а огнената молитва на св. пророк Илия!

Божията сила «се в немощ напълно проявява» (2 Кор. 12:9). Това се е доказвало хиляди пъти в историята. Слабите на вид последователи на Господа са били по-силни от силните на тоя свят! И са ги победили! «Бог избра онова, що е слабо на тоя свят, за да посрами силните» (1 Кор. 1:27). Това е парадоксът на Божията победа! Не беше ли и прикованият на кръста Христос Победител! «Тази е победата, която победи света — нашата вяра!» (1 Йоан. 5:4).

«Едни с колесници, други с коне, а ние с името на Господа, нашия Бог, се хвалим» — казва псалмопевецът и продължава: «Те се поколебаха и паднаха, а ние станахме и стоим прави» (Пс. 19:9).

Как става това чудо — слабият да побеждава силните? — Чрез огненото оръжие на молитвата! Който знае истински да се моли, мистично се съединява с Всемогъщия и става сам силен. Един пастир, колкото и да е слаб, владее ли оръжието на молитвата, може победоносно да се бори срещу всички врагове на спасението. Ако душата му гори в молитва, той е огнена колесница и непобедима конница за своите енориаши.

Дано Бог удостои нас, свещенослужителите, с тази Своя велика милост да станем, всеки в кръга на своята пастирска дейност, колесница на верния Божи народ и негова конница!

Буди! Буди!

Бележки

1. Препечатано от сп. “Духовна култура”; 1954 г., Кн. 2 и 3.
2. И. К. Сурскій, Отець Іоаннъ Кронштадтскій, т. I, Белградъ, 1938, с. 39.
3. Митрополитъ Антоній, Пастырское богословіе, Харбинъ, 1935, с. 63-64.
4. Отечникъ, СП, 1880, с. 244.
5. Отечникъ, с. 244.
6. Там; с. 246-247.
7. Пос. съч., с. 65.
8. По митр. Антоний, Пос. съч., с. 65.

9. И. К. Сурскій, Отець Іоаннъ Кронштадтскі, т I, Белградъ, 1938, с. 174.
 10. Пос. съч., с. 66.
 11. И. К. Сурскій, Пос. съч., с. 173.
 12. Пос. съч., с. 175. 13. Пос. съч., с. 69.
 14. Митр. Антоний, Пос. съч., с. 70.
 15. Пос. съч., с. 70.
 16. Пос. съч., с. 73.
 17. Митрополит Антоний, Пос. съч., с. 73.
 18. По Митрополит Антоний, Пос. съч., с. 74.
-

© 2001—2005. **Православна беседа.** Части от четивата могат да се цитират при посочване на адреса на сайта (<http://pravoslavie.domainbg.com>). Цялостното преиздаване на текстове в печатно тяло или в електронен вид — само с писмено разрешение от редакцията.